

Robert Capa, a „világ legnagyobb háborús fényképésze”

H bbc-history.hu/robert-capa/

2024. október 18.

„Ha nem elég jók a képeid, nem voltál elég közel” – mondta Robert Capa, a 20. század talán legismertebb hadifotósa, aki a véres spanyol polgárháborútól kezdve, a kegyetlen II. világháborún keresztül, egészen az első indokínai harcokig fotózta a halált. De ki is volt valójában Robert Capa? És hogyan lett belőle a „világ legnagyobb háborús fényképésze”?

Robert Capa, eredeti nevén Friedmann Endre, 1913. október 22-én született Budapesten. Szülei középosztálybeli zsidók voltak, hitüket azonban nem gyakorolták. Apja, Friedmann Dezső az erdélyi Csucsáról, anyja, Berkovits Julianna pedig a felvidéki Nagykaposról származott. Az ifjú Capa gyermekkorát Budapesten töltötte, tanulmányait egy evangélikus iskolában kezdte, majd a Madách gimnáziumban folytatta. Visszaemlékezések szerint kifejezetten romantikus alkat volt, szerette a kalandokat, gyakran csatangolt Pest utcáin, ahol különféle baloldali társaságokkal került kapcsolatba. Ez utóbbi miatt kis időre börtönbe vetették, ahol Hain Péter emberei csúnyán elverték. A fogdából családja közbenjárása révén szabadulhatott, ám 1931-ben, mindössze tizennyolc éves korában, kénytelen volt elhagyni Magyarországot.

Fotós születik

Egy röpke bécsi és prágai kitérő után Berlinbe költözött, és beiratkozott a Német Politikai Főiskolára, ahol rövid ideig újságírást tanult. Később – részben anyagi megfontolásból –, úgy döntött, hogy inkább a fényképezéssel szeretne foglalkozni. Ebben nagy hasznára volt Besnyő Éva (egykori budapesti szomszédja), aki felkarolta és segített neki munkát találni.

Capát a Dephot fotóügynökség alkalmazta, ahol többnyire a sötétkamrában dolgozott laboránsként, emellett pedig gyorsan kitanulta a fotózás alapjait. A Dephot akkori vezetője, Simon Guttman, felismerte a Capában rejlő tehetséget, így arra kérte, hogy utazzon Koppenhágába és készítsen képeket Lev Trockij előadásáról. Ez volt Capa első megbízatása, amit kifejezetten jól teljesített: úgy sikerült megörökítenie a kegyvesztett Trockijt, hogy az előadáson tilos volt a vakus fotózás. Nagy öröme a felvételeket a *Der Weltspiegel* magazin közölte, de boldogsága nem tartott sokáig. 1933-ban ugyanis Hitler került Németország élére, emiatt néhány hónapra visszaköltözött Budapestre, majd a jobb megélhetés érdekében Párizsba emigrált.

Eleinte elég nehéz körülmények között élt. Sorsa valamelyest akkor fordult jobbra, amikor megismerkedett egy Gerta Pohorylle nevű zsidó lánnyal, akinek javaslatára új nevet vettek fel. Friedmann Endréről ekkor lett Robert Capa, Gretából pedig Gerda Taro. Új

identitásuknak, valamint egy trükkös tervnek köszönhetően sikerült némi pénzt és hírnevet szerezniük.

Spanyolföldön vált híressé

Rövidesen, Franco felkelésének hírére, Capa és Gerda – a francia *VU* magazin megbízásából – Spanyolországba utaztak, hogy az ottani eseményekről tudósítsanak. Capa itt olyan hírességekkel kötött barátságot, mint Ernest Hemingway, Marta Gellhorn vagy John Dos Passos. Nem mellesleg ekkor készítette egyik leghíresebb felvételét, a Milicista halálát, ami azonnal világhírvé tette.

1937-ben Gerda súlyos sérülésekkel járó baleset szenvedett, melyekbe még aznap belehalt. Capát valóságosan sokkolta a hír. Bánatának feledtetése végett, 1938-ban csatlakozott Joris Ivens forgatócsapatához, és a Távol-Keletre utazott, hogy a japán-kínai konfliktust fotózza.

Ezt követően még egyszer visszatért spanyolföldre, ahol az ebrói csatáról készített fotóriportot a brit *Picture Post* számára. Capa ezután kapta meg Stefan Loranttól, a magazin képszerkesztőjétől, a „világ legnagyobb háborús fényképésze” titulust.

Emigráció és háború

Miután Franco végleg legyőzte a köztársaságiakat, Capának menekülnie kellett. Előbb Franciaországban keresett menedéket, majd áthajózott az Egyesült Államokba. New Yorkba érve szinte azonnal fejest ugrott a Nagy Alma pezsgő éjszakai életébe. Első hónapjai kártyázással, italozással és bőséges vacsorákkal – általában magyaros ételeket fogyasztva – teltek. Hamarosan azonban gondjai adódtak. Capa vízumát nem hosszabbították meg, így el kellett hagynia az Államok területét. Némi pánikolás után, barátai kitalálták, hogy kössön névházasságot, aminek következtében Capa megkapta a letelepedési engedélyt.

Kis idő múlva újabb problémákkal kellett szembenézzen: 1941-ben Magyarország hadat üzent az Egyesült Államoknak, ezért a Belügyminisztérium Capát ellenséges külföldinek minősítette. Szerencséjére a *Collier's* magazintól pont ekkortájt kapott egy meghívást Londonba, ahonnan a lap fotósaként csatlakozott az Észak-Afriai partaszálláshoz, majd az európai hadszíntér fontosabb harci eseményeit fotózta. Képei közül a normandiai partaszállást megörökítő, „kissé elmosódott” felvételek váltak széles körben ismertté.

Gondtalan évek

A háború befejeztével visszatért New Yorkba, megkapta az állampolgárságot és megírta a *Kissé elmosódva* című humoros önéletrajzi könyvét. Közben szakított Ingrid Bergmannel, és egy hotel bárjában összefutott a szintén párkapcsolati problémákkal küszködő John Steinbeckkel. Miután jól lerészegedtek, a Szovjetunióról szóló leegyszerűsített amerikai híradásokon kezdtek háborogni, majd még mielőtt kijózanodtak volna, elhatároztak, hogy felkeresik a „nagy másik oldalt.”

1947 nyarán tehát repülőre szálltak és ellátogattak a Szovjetunióba, ahol nagyjából egy hónapot töltöttek. Ez idő alatt Capa szinte az örületbe kergette Steinbecket a sajátos fürdőszobai rituáléja miatt. Caparól ugyanis köztudott volt, hogy órákig ült a kádban, ennek okán sokan, köztük Steinbeck is, egyszerűen levízidisznozták.

Ugyancsak ebben az évben – több fotós kollégájával együtt – megalapította a Magnum fotóügynökséget, mely egyfajta érdekszervezeti szerepet is magára vállalt: a fotoriportereket kívánta védeni a nagy média korporációk, különösen a Time–Life „kizsákmányolása” ellen.

1948-ban a *Holiday* magazin felkérésére visszatért Budapestre. „A város olyan volt, mint egy szép nő, akinek kiverték a fogait” – írta a még mindig romokban heverő szülővárosáról. Itt lényeges kiemelni, hogy ugyan már ifjú korában elüldöztek Magyarországról, de magyarságát sosem tagadta. Ennek ékes bizonyítéka, az a híres tőle származó mondás, miszerint: „nem elég, ha tehetséges vagy, magyarnak is kell lenned.”

1949-ban már egy másik neves amerikai író, Irwin Shaw társaságában fotózta Izrael állam első éveit. Munkájuk eredményét az *Izraeli riportok* című könyvükben foglalták össze.

Válságos idők

Robert Capa ezt követően Párizsba költözött, hogy az ügynökség körüli teendőkkal foglalkozhasson. Végül annyira beleunt az egészbe, hogy még a vezetői pozíciójáról is lemondott.

1952-ben tovább sűrűsödtek a bajok körülötte, mivel az amerikai hatóságok azzal vádolták meg, hogy kommunista. Capa mindig is tagadta, hogy bármilyen köze lett volna a kommunistákhoz: az FBI-nak azt nyilatkozta, hogy ugyan rendkívül kritikusan viszonyult a Horthy-korszak antiszemita politikájához és érdeklődött a szocialista eszmék iránt, ám hamar rájött, hogy a kommunizmus nem neki való – sokak szerint ezt csak a McCarthy-féle üldöztetéstől tartva mondta.

A boszorkányüldöztetést megúszva, Capát Olaszországba küldte a *Picture Post*, hogy az *Ördögi Kör* című filmről tudósítson. Itt, esténként Humphrey Bogarttal és a stáb többi tagjával mulatozott, de Capa már nem volt a régi. Anyagi és egészségügyi gondja egyre csak szaporodtak. Ráadásul ekkora valószínűleg már komoly poszttraumatikus stressztől szenvedett, 1953-ban pedig porckorongsérvet kapott, ami iszonyatos fájdalmakkal járt. Az orvosi költségek sokba kerültek, és mivel Capa amúgy sem tartozott a spórolósabb fajtához, hamarosan pénz nélkül maradt.

Nem csoda tehát, hogy nagy megkönnyebbülést érzett akkor, amikor a *Mainichi Press* Japánba invitálta. Azontúl, hogy fizették utazásának és minden egyéb kiadásának költségeit, még egy tisztes pénzösszeg is ütötte a markát. A Japánban töltött hetek során kedélyállapota fokozatosan javult és újra kedvet kapott a fotózáshoz. Nemsokkal ezután érkezett a végzetes megbízatás. A *Life* magazin szerkesztői ugyanis arra kérték, hogy

havi kétezer dollár ellenében helyettesítse az egyik kiesett tudósítójukat Indokínában. Capa elvállalta, noha korábban többször jelezte, hogy soha többé nem akar háborút látni. Az ötlettől barátai sem voltak elragadtatva, többen próbáltak lebeszélni, ám ez senkinek sem sikerült.

Túl közel az eseményekhez

Indokínába érkezve egy francia ezredhez csatlakozott, amelynek bevetéseit, felderítéseit fotózta. Capa ekkor figyelte meg, hogy az ide akkreditált fotóriporter kollégái már nem kockáztatnak annyit, mint a korábbi háborúk alatt. Félték közel menni a frontvonalhoz. Capát ez némileg dühítette, hiszen mindig azt hangoztatta, hogy „ha nem elég jók a képeid, nem voltál elég közel.”

1954. május 25-én, útban a Thanh Nénél lévő erődhez, erős tűz alá vette őket a Viet Minh. Capát ez hidegen hagyta, és szellemiségéhez híven megpróbált minél közelebből tudósítani. Aznap azonban túlságosan közel került az eseményekhez. Röviddel ezután egy francia tiszt, rezzenéstelen arccal, a következőket mondta Capa társainak: „Le photographe est mort.”